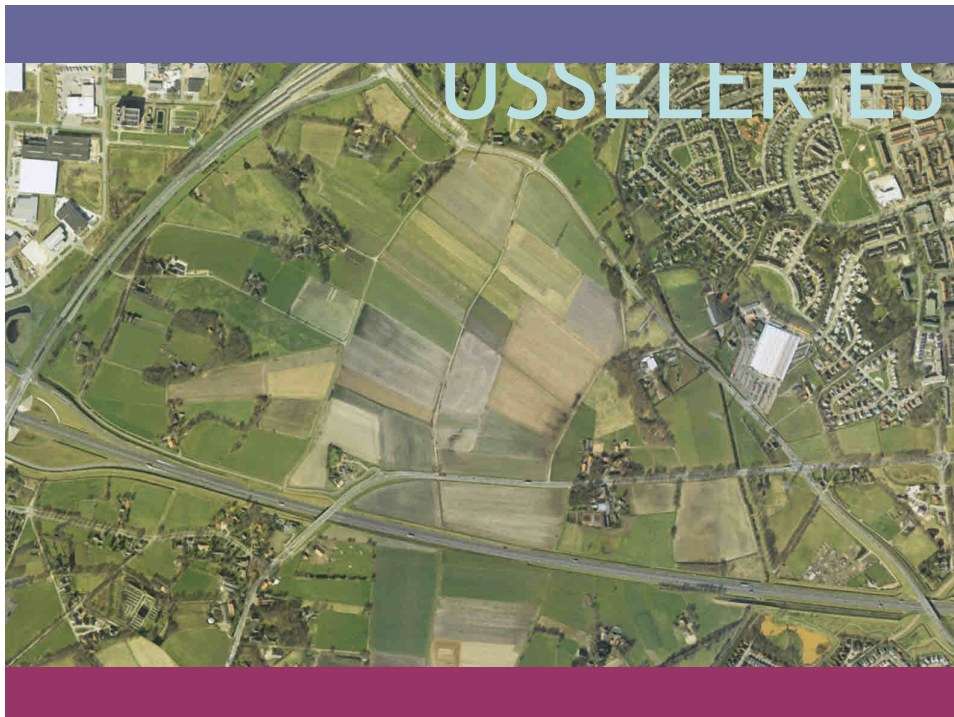

“USSELER ES: BEHOUD DOOR ONTWIKKELING”

Een andere zienswijze op de ontwikkeling van de Usseler Es

Vereniging tot Behoud van Usselo en de Usseler Es (VBU)
Gees Kuit Advies

"USSELER ES: BEHOUD DOOR ONTWIKKELING"

Een andere zienswijze op de ontwikkeling van de Usseler Es.

Naar aanleiding van de voorontwerpen voor een bestemmingsplan, de startnotitie milieueffectrapportage (MER) 2006, het concept stedenbouwkundig plan en beeldkwaliteitplan 2007 voor een modern, gemengd bedrijventerrein op de Usseler Es, gemeente Enschede.

Vereniging tot Behoud van Usselo en de Usseler Es (VBU)

Opgesteld door

www.geeskuitadvies.nl

ir H.G. Kuit - adviseur landelijk gebied

Delden, Mei 2008

INHOUD

Voorwoord	4
Usseler Es, een bijzonder gebied	5
Plannen Gemeente Enschede	10
Wenkend Toekomstperspectief	14
Wat nu?	19

Bijlage:

1. Visie op behoefte aan bedrijventerrein Usseler Es
2. Bezoekerscentrum Usseler Es

Voorwoord

Kan de Usseler es worden behouden? Wat kan er dan nog worden ontwikkeld? Dat is de vraag waarop de zienswijze in dit rapport een antwoord wil geven. Kan er een verbinding gelegd worden tussen de cultuurhistorische en landschappelijke waarden enerzijds en de ontwikkeling van de economische waarde anderzijds? Kan de Usseler es waarde toevoegen als Landmark in een stedelijk gebied?

De hoge waardering van de Usseler Es en de lange voorgeschiedenis van de planontwikkelingen geven aan dat er sprake is van een dilemma, dat speciale aandacht nodig heeft. Kan er in plaats van te kiezen tussen behoud of ontwikkeling wellicht een én/én strategie gevolgd worden? Welke waarden zijn te behouden en dienen versterkt te worden; welke ontwikkelingen zorgen hiervoor en passen hier bij? Dit rapport verlegt de blik van een afwegings- naar een integratiekader en is daarmee te beschouwen als een aanzet voor een nieuwe koers onder het Belvedere-adagium "Behoud door ontwikkeling".

Deze zienswijze is opgesteld door de Vereniging Behoud Usseler Es, in samenwerking met Gees Kuit Advies. Hiervoor is tevens gebruik gemaakt van de output van het Belvedere-programma en van de kennis van de personen van de werkgroep Casus Usseler Es, die ten tijde van de cursus "Belvedere op de werkvloer" in het voorjaar 2008 heeft gefunctioneerd.

Voor wie is deze zienswijze bedoeld?

Dit rapport is bedoeld voor partijen die belang hebben bij behoud en ontwikkeling Usseler Es: omwonenden, recreanten, dorp Usselo, boeren, grondeigenaren, cultuurhistorische verenigingen, natuur en milieuverenigingen en daarnaast de gemeente en marktpartijen die geïnteresseerd zijn in de combinatie van unieke cultuurhistorie en gebruikswaarden van de Usseler Es.

Met speciale dank voor de informatie en medewerking tijdens de cursus Belvedere en de casusbespreking, in het bijzonder te noemen:

Mathieu van Woerkom, provincie Zeeland
Mark Verhijde, gemeente Enschede
Tom Gronheid, provincie Overijssel
Hans Bleumink, Overland
Hanneke Heerema, jam producing
Albert Bos, procesbegeleider Vereniging van Kleine Kernen Gelderland
Gaston Remmers, bureau Buitenkans
Frank Strolenberg en Monique Eerden, projectbureau Belvedere
Henk Baas, RACM
Willem Foorthuis, Keuning instituut
Peter van Rooy, Accanto

USSELER ES

Usseler es een bijzonder gebied

Casus Usseler es

De Usseler Es is een uitzonderlijk erfgoed. Welke gemeente heeft nu zo'n prachtige grote es, die gezien wordt als de grootste krans-es van Europa¹? En dat zo dicht tegen de stadsrand aan? Enschede!

De bolling wordt geroemd om zijn ruimtelijkheid, de krans om zijn gaafheid met monumentale boerderijen in het kampenlandschap. Het is een uniek, herkenbaar complex. Bovendien is het een zeer oud gebied. De archeologische betekenis is enorm, en daarmee ook de educatieve waarde. Dit blijkt uit de kennis die over de Usseler Es bestaat, de startnotitie MER en de vele rapporten, visies en studies die er zijn gedaan.² Daarnaast is de Usseler Es een landbouw-, een recreatie- en uitloopgebied voor de stedeling. De overkruising van de es via bijvoorbeeld de Helwegroute is een belevenis. En zelfs de doorklieving met de A35 laat de es nog in schoonheid door onder het maaiveld te blijven.

De Usseler Es is meer dan een 'groene wig' of een stadspark. Het is een erfgoed van formaat, zowel in rijkdom als letterlijk vanwege zijn lengte van meer dan twee kilometer. Erfgoed is in maatschappelijk, cultureel, sociaal, economisch, internationaal en cultureel-planologisch opzicht van grote betekenis (zie kader). De landschappelijke, aardkundige, archeologische en architectonische waarden van de Usseler Es geven dit aan. En niet te vergeten de hoge landbouwkundige waarde van de bijzondere esgrond. De cultuur en de historie van de Usseler Es is rijk, met vele highlights die concreet terug te vinden en te

¹ Woudstra (1999). Usseler es gespaard door Nota Belvedere? In: Landinrichting 39, pp 58-60

² Zie de vele verwijzingen bij de Historische Sociëteit Enschede Lonneker, Van Deirse Instituut, Twentse Welle, Historisch Genootschap Overijssel, Landschap Overijssel, Dorpsvisie Usselo, Recreatie nota Regio Twente, Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM), etc

-Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden van de provincie Overijssel, ROB Amersfoort.

-Keuning, H.J. (1936). Nederzettingvormen in diluviaal Nederland ten noorden en ten oosten van de IJssel. Tijdschrift voor Economische Geografie 27, pp. 49-55, 73-88 en 97-115

-Vereniging tot Behoud van Usselo en de Usseler Es, VBU (2006). Weergave cultuurhistorische waarden Usseleres. Hyls Heeringa.

-VBU (2007). Info Usseleres, Helweg, Belevingsplek Rutbeek

beleven zijn: als eeuwenoud landbouwgebied, de vroege ruilverkaveling (herdenkingspaal op de es, bij 'Mauritsbosje'), de kavelstructuur (éénlijnig) langs de Helweg (verbindingroute tussen Germaanse nederzettingen), de hoogte en ouderdom van de bolling (6 meter hoogteverschil, stuwing ijstijd 13.000 jaar geleden), speciaal landbouwmicroklimaat (wind voor vruchtzetting), de vroege bewoning (sinds 5000 jaar), talrijke vindplaatsen van cultuur ('zwervende' erven, grafcultuur door de eeuwen heen), kosmische referentie (Laag van Usselo, meteorietinslag), aardmagnetisch veld (Ley-lijnen en krachtcentrum), delfstoffen (zoutkoepels), inzigtgebied voor drinkwater, bouwhistorie (oudste boerderij uit 12^e eeuw), sociale geschiedenis (de marke Usselo), dorpsen buurtgeschiedenis (Usselo: prototype van een esdorp, buurtkring Usselo), etcetera.

De Usseler Es in de huidige vorm is ontstaan in de middeleeuwen, toen de landbouw door bevolkingsgroei en de 'horigheid' (het betalen van belastingen) aan het bisdom Utrecht veranderde van hoofdzakelijk veehouderij naar een intensivering van de akkerbouw op de bolling van de es. Uit historisch geografisch onderzoek is gebleken dat de externe structuur van de Usseler Es nadien nagenoeg ongewijzigd is gebleven. De interne structuur (de eigendomsverhoudingen die tot uitdrukking komen in de verkavelingstructuur is o.a. door schaalvergroting in de landbouw wél veranderd. Het kampenlandschap dat grenst aan de Usseler Es wordt waardevol genoemd, vanwege de kenmerkende samenhang tussen boerderijen, bouw- en weilanden, houtwallen en steilranden.

De betekenissen van erfgoed (Bron: Erfgoed Nederland, 2008)

Erfgoed vormt het 'cultureel kapitaal of het inspirerend vermogen' van mensen en gemeenschappen. Zo vormen ze hun identiteit. Formuleren ze hun imago. Erfgoed maakt een samenleving bewust van haar afkomst en cultuur.

De betekenissen van erfgoed in de samenleving:

1. Maatschappelijk draagvlak: erfgoed geeft richting aan toekomst

Door erfgoedbehoud ontleent een samenleving betekenis aan het verleden en geeft ze richting aan haar toekomst. Het proces van behoud is onderhevig aan de tijdgeest en daarbij behorende visies en opvattingen.

2. Cultureel: erfgoed draagt bij aan onderling respect en waardering

Door erfgoed leert men de achtergronden van anderen kennen. Erfgoed draagt daarmee bij aan meer onderling respect en waardering. De Raad voor Cultuur noemt dat 'cultureel burgerschap'.

3. Sociaal: erfgoed heeft invloed op herkenning, erkenning en waardering

Meer aandacht voor erfgoed in de directe woonomgeving van mensen heeft positieve invloed op de herkenning, erkenning en waardering voor het bijzondere van een straat, buurt of wijk. Erfgoed speelt zo een rol bij oplossingen voor sociale vraagstukken.

4. Economisch: erfgoed trekt mensen aan

Bij herinrichtingsplannen kunnen historische elementen worden geïntegreerd in een nieuw bebouwde omgeving met nieuwe functies. Zo'n omgeving kan zich ontwikkelen tot een culturele hotspot met een aantrekkelijk vestigingsklimaat. Erfgoed heeft ook een economische betekenis in de toeristenindustrie. Waar erfgoed wordt beleefd, zijn grote groepen toeristen uit binnen- en buitenland te vinden.

5. Internationaal: gemeenschappelijk (erfgoed)verleden

Vragen stellen over de betekenis en de rol van erfgoed in de samenleving kan niet zonder internationale dimensies. Zo deelt Nederland met landen als Ghana, India, Indonesië, Sri Lanka, Suriname en Zuid-Afrika een gemeenschappelijk (erfgoed)verleden.

6. Cultureel planologisch: erfgoed(sector) betrekken bij vormgeving van Nederland

Nederlands landschap is bij uitstek cultuurlandschap. Verkaveling, stedelijke woonomgevingen, polders en zelfs bossen zijn door menselijke inspanning totstandgekomen. Archeologie en monumentenzorg zijn bij planningsvraagstukken onmisbare schakels. Een grotere betrokkenheid van de erfgoedsector bij de vormgeving van Nederland is daarom van belang.

Niet voor niets is de regio Zuid Twente met de Usseler Es een gebied dat cultuurhistorische bescherming verdient en is aangewezen in de Rijksnota Belvedere. Belvedere is een stimuleringsbeleid, om via kennis, communicatie en bewustwording de aandacht voor cultuurhistorie te ontwikkelen³. Usselo wordt genoemd als voorbeeld van een open akkercomplex. De cultuurhistorische potenties van Zuid Twente zijn in deze nota globaal aangegeven:

- het meer herkenbaar maken van de cultuurhistorische waarden in het in voorbereiding zijnde streekplan;
- goed inpassen van de voortdurende stedelijke ontwikkeling rond de grote Twentse steden;
- scheppen van duurzaam in stand te houden bufferzones tussen steden en waardevolle gebieden, mogelijk door de grenszones actief te ontwikkelen voor uitloop, stadslandbouw, nieuwe buitenplaatsen e.d. waarbij de cultuurhistorische kwaliteiten een belangrijke ingang zijn voor de inrichting en aldus bijdragen aan een grotere ruimtelijke kwaliteit.

Het Belvedere beleid laat de bestaande wettelijke kaders om de gebieden en cultuurhistorische objecten via streekplannen, bestemmingsplannen en PKB procedures en af te stemmen met grootschalige verstedelijking en de aanleg van nieuwe infrastructuur. Voor Zuid Twente was de beleidsinzet om de PKB procedure op Rijksniveau te overwegen, maar ook te zoeken naar aanvullende wettelijke bescherming en via de gebiedsgerichte aanpak van de provincie. Het is onduidelijk welk overheidsorgaan hiervoor aanspreekbaar is. Onder druk van de verstedelijking werd in de negentiger jaren de Vereniging tot Behoud van Usselo en de Usseler Es (VBU) opgericht, een lokale belangenorganisatie die werd gevormd op initiatief van de buurtkring Usselo, het dorp Usselo, stedelingen en lokale groene groepen.

De bescherming van de Usseler Es is wel ondersteund door de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB). Deze heeft elke aantasting van de Usseler Es ten zeerste ontraden en belooft zich in een brief aan de VBU in te spannen om met de gemeente in overleg te treden ter heroverweging van de bestemming en een alternatieve locatie te zoeken voor bedrijven en woningbouw.⁴

³ Nota Belvedere, Juli 1999. De doelstelling van dit beleid is:

De cultuurhistorische identiteit wordt sterker richtinggevend voor de inrichting van de ruimte, en het rijksbeleid zal daarvoor goede voorwaarden scheppen. Deze hoofddoelstelling wordt vertaald in de volgende doelen:

- 1** Het erkennen en herkenbaar houden van cultuurhistorische identiteit in zowel het stedelijke als landelijke gebied, als kwaliteit en uitgangspunt voor verdere ontwikkelingen (Algemeen ruimtelijk beleid).
- 2** Het versterken en benutten van de cultuurhistorische identiteit en de daarvoor bepalende kwaliteiten van de cultuurhistorisch meest waardevolle gebieden van Nederland, de zogenoemde Belvedere-gebieden (Specifiek ruimtelijk beleid).
- 3** Het scheppen van voorwaarden ten behoeve van initiatieven van derden gericht op thematische versterking van de cultuurhistorie.
- 4** Het verspreiden en toegankelijk maken van de kennis over cultuurhistorie, alsmede het stimuleren van de kansen van cultuurhistorie als inspiratiebron voor de ruimtelijke inrichting en het ontwerp.
- 5** Het bevorderen van de samenwerking tussen burgers, organisaties en overheden.
- 6** Het verbeteren van de gebruiksmogelijkheden van het bestaande instrumentarium.

⁴ Brief van ROB namens de Staatssecretaris van het Ministerie van OC&W aan Vereniging tot Behoud van Usselo en de Usseleres, dd 17 januari 2000

In het streekplan Overijssel (2000) worden de Belvederenota en -gebieden genoemd, maar niet aangeduid in de bijbehorende waarde-kaarten. Voor de functies van Usseler Es wordt hierin weliswaar een grote werklocatie tot 2010 aangegeven⁵.

De Usseler Es is sindsdien bedreigd door een zwalkend beleid, zowel van de gemeente als van de provincie. Hierdoor wordt er geen richting ontwikkeld. De landschappelijke en cultuurhistorische betekenissen van de Usseler Es worden onderkend, maar de gemeentelijke nota's spreken elkaar verschillende malen tegen en ook de provincie Overijssel lijkt geen keuze te kunnen maken tussen woon-, werk-, cultuurhistorische, aardkundige en landschappelijke functie van de Usseler Es⁶.

De VBU is zich bewust van het algemeen belang en de waarden en stelt een ontwikkeling voor die recht doet aan deze waarden. Deze vereniging is daarom geen NIMBY (Not In My BackYard) beweging, maar een vereniging die wordt gesteund door honderden inwoners Enschede en daarbuiten, die de gemeente en provincie op haar inconsequenties in beleidsformuleringen wijst en haar aan eerder ingenomen standpunten houdt. Dat het de vereniging niet alleen te doen is om statisch behoud blijkt uit hun initiatief om een soort landschapspark te ontwikkelen waar door er duidelijk waarde aan de Usseler Es wordt toegevoegd. Geheel in de geest van de nota Belvedere wordt ingegaan op de opgave dit stukje cultuur historisch erfgoed te gebruiken in de (mogelijke) nieuwe stedelijke structuur van het gebied.⁷

Ook in debatten en de media komt de Usseler Es vaak naar voren als een waardevol landschap dat behouden moet blijven, juist in het stedelijk gebied. Zoals in het debat over de Netwerkstad⁸.

"Ga anders om met het tussengebied, de IGS-kaart lijkt "slagveld-planologie": een slagveld tussen twee steden (Enschede-Hengelo) met een bizar lopende gemeentegrens. Probeer in het planlaboratorium een strategie te ontwikkelen waardoor één groot landschapspark ontstaat als een soort kroondomein van de stedelijke regio. Als voorbeeld wordt genoemd het gebied tussen Leiden en Den Haag, geconserveerd door de koninklijke familie. Op de 4 x 4 m maquette van vandaag is veel aandacht uitgegaan naar een aantal thema's, o.a. de A35 die getekend is alsof het een stadsmuur is, niet realistisch in het kader van de ontwikkeling van stedelijke druk. Van een aantal gebieden zouden landschappen gehandhaafd moeten worden, zoals de Usseler Es."

Voor de stedeling is het een belangrijk stuk natuur: met broedende tapuiten en veldleeuwerikken⁹.

"Hoe kapotgemaakt reeds door aanleg van A35 en omzoming van rondweg en Westerval, nog ruimschoots de moeite van het behouden waard"

En als bron van lyriek en ergernis voor schrijvers en dichters¹⁰.

"Dat gezanik. Eerst blijven ze er af. Ik heb nog een foto uit 1973, geloof ik. Ze zullen er absoluut afblijven. Het wordt niet bebouwd. Dan heet het: het wordt gedeeltelijk bebouwd. Er komen geen fabrieken. Er komen toch fabrieken. Het mistige gezever dat je altijd hebt. (...) Dat soort grote ruimtelijke plannen gaat altijd door. Twente, hè. De streek van Aait vedan. Het gaat allemaal buiten je om. Je denkt dat je een vinger in de pap hebt, maar niks hoor. Dat is toch wel de bedoeling van het schrijven. Iemand als Voltaire hebben we toch niet meer. Mensen die een overzicht hebben over de tijd, zijn er niet."¹¹

⁵ "De provincie kan zich vinden in de door de gemeente Enschede gemaakte afweging en keuze inzake de functie van de Usseleres. Het noordelijke deel van de Usseleres is op de streekplankaart aangeduid als 'grote werklocatie tot 2010'. De omvang van de thans beschikbare B-locaties zou wel eens ontoereikend kunnen zijn. Aanvullende mogelijkheden liggen er in binnenstedelijke locaties zoals de zone langs de zuidelijke invalsweg"

⁶ Baas, Henk (2000). De es van Usselo: behoud in ontwikkeling? Historisch-Geografisch Tijdschrift 18^e jaargang no.1

⁷ id.

⁸ Architectuurcentrum Twente, 4 en 5 juli 2001, advies Stedebouwkundige Rein Geurtsen

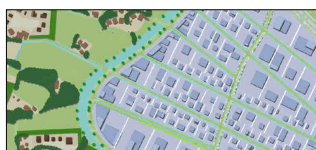
⁹ TC Tubantia 6 juni 2007 Lezersbrief Nick Vledder

¹⁰ Harry ter Balkt 2007, De gedenatureerde delta

¹¹ TC Tubantia, 24 februari 2007

Er is door de overheid geen moeite gedaan om het algemene beeld van Zuid Twente als Belvedere gebied te specificeren, bijvoorbeeld aan de hand van de kennis en ideeën van lokale betrokkenen en deskundigen, om daarmee concreet uitspraken te kunnen doen over Usselo en omgeving. Dit ondanks de potenties van de hoge landschappelijke, oudheidkundige, cultuurhistorische waarden ten behoeve van een divers en kwalitatief ruimtelijk beleid van dit gebied. De afweging voor opname als cultuurhistorisch waardevol gebied in het streekplan is eenzijdig een uiterlijke gaafheids-waardering van de Usseler Es geweest. In het licht van ontwikkelingspotenties voor toerisme, recreatie, en andere maatschappelijke functies dichtbij de stad heeft er geen analyse plaatsgevonden. Ook niet ten aanzien van de omvang van deze es en de mede daarmee samenhangende specifieke kwaliteiten zoals de hoeveelheid en compleetheid aan historische lagen, sociale geschiedenis en cultureel erfgoed.

2 Plannen gemeente Enschede: bedrijventerrein

Casus Usseler es

In het voorontwerpbestemmingsplan (2007) van de gemeente Enschede wordt een 60 ha modern gemengd bedrijventerrein voorgesteld op de noordzijde van de Usseler Es.

Het programma van eisen is geformuleerd, en een voorstel voor het beeldkwaliteitplan. De voorpagina hiervoor wordt gesierd met een foto van de es in glorie zoals die nu is. Het beeldkwaliteitplan stelt voor om de bolling 'modern' in richten en de krans 'in boerderijstijl'. In januari 2007 heeft de gemeenteraad besloten de ontwikkeling niet in een keer, maar gefaseerd ter hand te nemen (eerst 20 hectare).

De startnotitie Milieueffectrapportage MER heeft echter veel commentaar opgeleverd, zowel van de MER commissie als van anderen, waaronder de VBU.

De MER wordt voor de ontwikkeling van Usseler Es als afwegingsinstrument gehanteerd, waarbij de effecten op milieu, natuur en landschap van de voorgenomen (fysieke) aspecten van de voorgenomen economische ontwikkeling in kaart worden gebracht. De scope hiervan is echter beperkt, zowel in strategisch en ruimtelijk opzicht als sociaal-maatschappelijk.

Voor de Usseler Es zijn een ander denkbeeld en andere instrumenten nodig. De mogelijkheid dient verkend te worden of een strategische (plan-)MER en/of een maatschappelijke kosten en baten analyse (MKBA) toegepast kunnen worden. Beide instrumenten zijn nieuw.

Ook is de gemeente gevraagd om een rapport te leveren over het werkelijke nut en de noodzaak van een bedrijventerrein op die plek.

Er ligt voor de overheid een opgave om aandacht geven aan de ruimtelijke kwaliteit en de duurzame ontwikkeling van bedrijventerreinen om de 'verrommeling' van het landschap een halt toe te roepen (zie Kabinetsbrief EZ en VROM, 2007). In Nederland worden door verschillende partijen ontwikkelingen waargenomen, die vragen om een nieuwe aanpak. Zie bijvoorbeeld het advies van de VROM-raad uit 2006. Ook in de ruimtelijk economische wetenschap is er aandacht voor de 'problematiek' van

bedrijventerreinen: het boek "Planning van bedrijventerreinen" (Needham e.a., 2004) geeft een goede analyse van de stand (en gang) van zaken rondom bedrijventerreinen, en poogt suggesties te doen hoe het beter kan. Ook onderzoeken die in opdracht van het rijk zijn gedaan door Haskoning, Stogo, DHV en het Ruimtelijk Planbureau verschaffen interessante inzichten.

Provincie Overijssel stimuleert zuinig ruimtegebruik en het hergebruik van verouderde bedrijventerreinen, zoals o.a. het havengebied van Enschede en binnenstedelijke gebieden. De provincie gaat werken met een verbeterde behoefte- en methodiek, die in ontwikkeling is. De oude 'BLM-methodiek' van het rijk houdt namelijk "wegwerpterreinen" te veel in stand.

De provincie vermoedt een afname van de vraag als herstructurering goed van de grond komt. Het project Vitale Bedrijventerreinen legt op gemeentelijk niveau een koppeling tussen de herstructureringsopgave en nieuw aan te leggen terrein. Dit is landelijk een belangrijk thema geworden.

In Nederland ligt 30.000 hectare oude bedrijventerreinen te wachten op herstructurering. Dat is 0,7% van heel Nederland oftewel een gebied dat dubbel zo groot is als het eiland Texel. Het herstructureren van dat gebied mag dus gerust het grootste ruimtelijk probleem van Nederland worden genoemd. Echter, de herstructurering biedt ook enorm veel kansen. Kansen om te komen tot moderne werklandschappen, kansen om de stad te vernieuwen. In heel veel steden liggen prachtige, goed gelegen stukken stad te wachten op een nieuwe bestemming. Deze Bedrijventerrein Netwerkbijeenkomst gaat over de vraag of herstructurering een probleem of een kans is en of we moeten focussen op wat het kost of wat het oplevert.¹²

De provincie Overijssel en haar partners maken vaart met het project Vitale bedrijventerreinen; het opknappen van verouderde Overijsselse bedrijfslocaties. Het college van GS stelt in het kader hiervan aan Provinciale Staten voor om een herstructureringsmaatschappij op te zetten. Daarnaast stellen zij voor om het Kwaliteitsscoresysteem voor bedrijventerreinen provinciebreed in te voeren. GS stellen per 1 september 2008 een kwartiermaker aan die de oprichting van de maatschappij zal voorbereiden. Definitieve oprichting kan plaatsvinden na toestemming van het ministerie van BZK en behandeling door Provinciale Staten in juni 2008.¹³

Het huidig aanbod aan bedrijventerreinen in Enschede en de omgeving is momenteel groot. De terreinen die genoemd kunnen worden zijn:

- Herstructureringsgebieden (o.a. havengebied Enschede)
- Euregio bedrijvenpark Glanerbrug – Gronau am Berge
- Boeldershoek West
- Marssteden Noord
- Havengebied Hengelo en herstructurering omgeving Storkfabrieken
- Ontwikkeling bedrijvigheid Airport Twente (Enschede)
- Er is nog veel te huur!! (o.a. Kennispark Enschede)
- Het XL-business park, regionaal bedrijventerrein, bij Almelo
- Plangebieden in nabije en buurgemeentes

In de toekomstverwachting van de behoefte en kwaliteit aan bedrijventerreinen in Enschede – Twente dient rekening gehouden te worden met de actualiteit en feiten:

- De behoefte aan een grotere diversiteit in de werkgelegenheid: naast maakindustrie ook diensten¹⁴
- Woningbouw levert ook werkplekken. Denk aan thuiswerkers en dienstverlening voor het wonen (postbode, kabelbedrijven, etc) en de bouw
- Demografische krimp na 2010 in Nederland¹⁵: inrichting ruimte van kwantiteit naar kwaliteit

¹² Bedrijventerrein Netwerkbijeenkomst, mei 2008: Herstructurering, Kans of Probleem?

¹³ Zie Project Vitale Bedrijventerreinen, provincie Overijssel

¹⁴ Arbeidsprofiel Overijssel Nieuwsblad juli 2006

¹⁵ Wim Derks (2006). Van groei naar afname. Rooilijn, Tijdschrift voor wetenschap en beleid in de ruimtelijke ordening. Maart 2006

Daarnaast heeft Netwerkstad Twente op grond van de wet kaderwetgebied (WGR+regio) bepaalde plichten en bevoegdheden en voeren ook gezamenlijk grondbeleid. Voor het regionaal bedrijventerrein hebben deelnemende gemeenten een clausule afgesproken waarbij zij een 'boete' betalen als zij grote bedrijven die geschikt zijn voor het regionale bedrijventerrein niet doorverwijzen naar het desbetreffende terrein, maar in hun eigen gemeente ruimte bieden ¹⁶.

Gemeente Enschede stelt vergroten van de werkgelegenheid ten doel. Het beleid om werkgelegenheid te creëren door meer aanbod van bedrijventerreinen is echter zeer beperkt effectief. Er is vaak sprake van bedrijfsverplaatsing in plaats van uitbreiding van werkgelegenheid. Daarbij komt er veel concurrentie tussen de gemeenten. Dat leidt tot lage grondprijzen. Terwijl een lage grondprijs niet wezenlijk bijdraagt aan werkgelegenheid ¹⁷

Moet daarvoor de Usseler Es opgeofferd worden?

De bebouwing van de bolling van de Usseler Es doet het ruimtelijke beeld met het karakteristieke hoogteverschil onherroepelijk en onherstelbaar geweld aan. Terwijl werkgelegenheid en sociaal-economische ontwikkeling ook met een andere strategie kan worden bevorderd.

Daarnaast zijn de effecten van archeologisch besparend bouwen, zoals die wordt voorgestaan voor de bolling van de Usseler Es (i.e. het aanbrengen van een extra zandlaag waarop gebouwd wordt) nog niet onderzocht. Er is monitoring nodig voor deze vorm van het behoud van de archeologische waarden *in situ* ¹⁸.

De VROM-raad concludeert in de publicatie Werklandschappen (mei 2006) dat de huidige planningspraktijk van bedrijventerreinen is verouderd. Er is in plaats daarvan wel behoefte aan duurzame, goede woon-werkomgevingen. Hiervoor is een omslag in denken en handelen nodig. De raad ziet de volgende kansen:

- toekomst voor veel grotere differentiatie met levendige stadswijken met kleinschalige bedrijfjes en startersruimte
- koppeling van agrarische aan niet-agrarische activiteiten (bijv. bedrijfslandgoederen)
- thematisch geclusterde bedrijvigheid rond bijv. wetenschap, zorg of vrije tijd met mogelijkheden voor
- gedeelde voorzieningen, en met werklocaties die gecombineerd worden met
- natuur of recreatieve functies inclusief volkstuinen, et cetera.

Liggen hier ook kansen voor de Usseler Es? Bijzondere bedrijven in bijzonder landschap? Kleinschaliger alternatief voor gemengd bedrijventerrein? Werkgelegenheid in en rond de woning, de krans versterken?

De gemeente heeft naast 'grondhonger voor bedrijventerrein' ook andere plannen en behoeften, die misschien wel beter passen bij de Usseler Es. Te noemen zijn: ¹⁹

CBS 2006: absolute bevolkingsafname absoluut in 5 van de 14 gemeenten van Twente: Almelo, Hellendoorn, Twenterand, Oldenzaal, Dinkelland

¹⁶ Studie Werklandschappen: een regionale strategie voor bedrijventerreinen. VROM-raad, mei 2006. verwijzing naar: Hoogenberg, L., projectdirecteur Regionaal Bedrijventerrein Twente, tijdens het SenterNovem congres "Een andere kijk op bedrijventerreinenbeleid", 14 december 2005.

¹⁷ Needham e.a. (2004). De planning van bedrijventerreinen. Zie bijlage Visie op de behoefte aan bedrijventerrein Usseler Es

¹⁸ Rene Isarin (2007). Archeologie sparend bouwen. Past2Present ArcheoLogic.

¹⁹ Informatie gemeenteloketten Enschede; Congres Buitenkansens Enschede, 28 feb 2008

- Behoeftte aan meer recreatiemogelijkheden en verbetering recreatieve infrastructuur (routes, trekpleisters)
- Plan recreatieve route Helweg (over de Usseler Es, fietsbrug A35), "Rondje Enschede"
- Enschede zet buitengebied op de kaart: kwaliteitgids Buitenkans
- Behoeftte aan verbeterde integratie stad-platteland in stadsrand gericht op samenwerking in plaats van overlast
- Behoeftte aan ruimte voor andere functies in buitengebied, mits behoud kwaliteit landschap
- Behoeftte aan woonzorgplekken buiten de singel
- Woon- en zorgplekken in kern Usselo, behoud identiteit Usselo, recreatieve voorzieningen (Dorpsvisie Usselo 2007)
- Speerpunt gemeente: aantrekken en vasthouden hogere segment (wonen, werken, recreëren). Er is sprake van een toestroming van terugkomers in de leeftijd vanaf plm 40 jaar. Deze moeten ook een plek hebben en dit leidt tot een andere opgave
- 'Grijs kleurt de stad': actuele verkenning ontwikkeling en behoeftte van 55-plussers
- Behoeftte aan ruimte voor bewegen en sport
- Behoeftte aan meer en beter recreatiegebied: programma stadsparken, stadsranden toekomstvisie
- WMO buitengebied, project leefsturing, Boekelo en Usselo project 'seniorenproof'
- Behoeftte aan recreatieve uitspanning/horeca, ontmoetingsplekken, meer hotelaccomodaties
- Kinderactiviteiten, kinderboerderij, buitenschoolse activiteiten e.d.
- Behoeftte aan dagbesteding en werktoeleiding, bijv. in het groen²⁰
- Opwaardering buitengebied welkom: meer uitstraling, meer kleur, meer activiteiten, behoud en ontwikkeling kenmerkend stadsrandgebied²¹

Dit betekent dat er genoeg kansen zijn die onderzocht kunnen worden. Voor de Usseler Es zal echter eerst een erfgoed ontwikkelingsvisie gemaakt moeten worden.

²⁰ Voorbeeld nieuw werktoeleidingsproject De Forelderij aan de Slagersmatenweg, met visvijvers en groentekwekerij nabij de Usseler Es. Judith Rouwenhorst, projectleider Stichting Surplus "We hebben meer van zulke werkplekken nodig"

²¹ J. van 't Hof, stadsdeelbeheer west

USSELER ES

Wenkend toekomstperspectief

Casus Usseler es

De essen zijn beschermenswaardig. Zeker de Usseler Es leent zich niet voor bebouwing als 'gewoon' bedrijventerrein. Het is een uniek en hoogwaardig complex dat de kenmerkende eenheid van cultuur, landschap en historie dient te behouden en te versterken behoudt en vanuit dit leidende principe eventuele nieuwe functies die hieraan bijdragen accomodeert.

Ter vergelijking: de gemeente Boxtel behoudt de essen met graanteelt. De gemeente Emmen past het essenlandschap ruimtelijk in.

Een ander voorbeeld, van ontwikkeling, zijn de zgn. 'greenfield-locaties' in Engeland. Vooral in het topsegment en bij greenfield-locaties nemen marktpartijen de ontwikkeling en beheer van hele terreinen op zich. Dit doen zij onder kaderstelling van de overheid

De Usseler Es biedt een wenkend perspectief als een 'Landmark' in het stedelijk weefsel van Twente, dat bijvoorbeeld als nieuw landgoed of landschapspark gestalte krijgt. Het unieke van de Usseler Es is dat het erfgoed groot is, van stedelijk formaat, met een typische buurtkring en esdorp.

Bundel 'Essen in Zicht' gepresenteerd

22 februari 2008

Op 18 februari jl. presenteerde de RACM de bundel Essen in Zicht. De burgemeester van Soest dhr. A. Noordergraaf mocht het eerste exemplaar in ontvangst nemen uit handen van RACM-directeur Kees de Ruiter.

Essen zijn grote, open en voor een deel gemeenschappelijk gebruikte akkercomplexen met specifieke landschappelijke, bodemkundige en historisch-geografische kenmerken en komen in grote delen van ons land voor. Zij moeten niet alleen gezien worden als archeologische schatkamers, maar essen hebben ook een eigen, intrinsieke cultuurlandschappelijke waarde. Daarnaast is de es vaak een (ver)bindend element in het dorp en staat zij symbool voor de gezamenlijke (agrarische) geschiedenis ervan.

Door de niet aflatende vraag naar woningen en industrieterreinen en andere vaak forse ingrepen in de ruimtelijke ordening, komen essen onder druk te staan; het zijn vaak nog de enige plekken in een gemeente waar nog op redelijk grote schaal gebouwd kan worden.

Het rapport Essen in Zicht biedt aan de hand van enkele voorbeelden een handreiking aan lokale en provinciale overheden hoe om te gaan met essen in de belangenafweging bij soms ingewikkelde keuzes in de ruimtelijke ordening. Daarnaast is het een systematisch en landsdekkend overzicht van de essenlandschappen en de daaronder verborgen archeologische resten.

Burgemeester van Soest, dhr. A. Noordergraaf ontvangt het eerste exemplaar van de bundel 'Essen in Zicht' uit handen van RACM-directeur Kees de Ruiter.

J. van Doesburg, M. de Boer, J. Deebe, B.J. Groenwoudt, T. de Groot (red.), Essen in zicht, essen en plaggendecken in Nederland: onderzoek en beleid, Nederlandse Archeologische Rapporten 34, RACM, Amersfoort, 2007.

Verkrijgbaar via j.van.doesburg@racm.nl.

Voor het behoud en versterken van de es en het kampenlandschap moet een ruimtelijk programma verbonden worden aan de waarden. "Behoud door ontwikkeling" loont!

De waarde van cultuurhistorisch erfgoed betaalt zich terug in keiharde euro's. Lange tijd was het vloeken in de kerk om een prijskaartje te hangen aan cultureel erfgoed. Monumentale bebouwing en stedenbouw, historische landschappen en archeologische bodemschatten hebben een intrinsieke waarde en behoor je dus geen economische waardering mee te geven. Voor een gebied als de Wieden is door Wageningen Universiteit uitgerekend dat de natuur, de rietveld, de recreatie en de natuurbescherming 830 euro per hectare per jaar oplevert, meer dan twee keer zoveel als de omringende landbouwgrond. In het voorjaar van 2005 presenteerde de provincie Overijssel twee onderzoeken die aangeven hoeveel natuur en landschap waard zijn in Overijssel. Het blijkt dat er jaarlijks meer dan een miljard euro wordt omgezet en dat natuur en landschap aan ongeveer zesduizend mensen werkgelegenheid bieden. Ook cultuurhistorie heeft een economische waarde. Elisabeth Ruijgrok van ingenieursbureau Witteveen + Bos heeft hier onderzoek naar gedaan. Dit uit zich deels in de markt, in financiële baten, zoals de omzet van de recreatiesector, of de waarde van onroerend goed en deels uit dit zich in maatschappelijke baten die zich aan de markt onttrekken, maar wel in geld kunnen worden uitgedrukt. Dit is de belevingswaarde en verervingswaarde van cultuurhistorie. Rijksadviseur voor het Cultureel Erfgoed Fons Asselbergs pas dit bij de tijdgeest: "De betere makelaar weet al sinds een aantal jaar de cultuurhistorische waarde van een huis goed te verkopen. Op grond van de eigen inherente waarde wordt het object beter verkocht. Daar wordt cultureel erfgoed gewoon keiharde economie." ²²

²² Belvedere nieuws 9, 2005

De provincie Drenthe heeft voor de ontwikkeling van het Hunzedal en het dorpslandschap de maatschappelijke kosten en baten in kaart gebracht. De baten zijn onder andere de toename van de werkgelegenheid en de leefbaarheid door de ontwikkeling van de natuur, landschap en cultuurhistorie en de winst uit een efficiënte, kostenbesparende drinkwatervoorziening. De investeringen blijken in tien jaar te zijn terugbetaald. De rest is pure winst.²³

Een dergelijk alternatief voor ruimtegebruik en economische ontwikkeling is reeds uitvoerig beschreven in de publicatie "Landbouwpark De Usseler Es", opgesteld in het jaar 2000 door de Vereniging tot Behoud van Usselo en de Usseler Es, het Platform Duurzaam Enschede en de Natuur en Milieuraad Enschede.²⁴ Hierin staan:

1. de lange reeks reeds opgeofferde gebieden in de gemeente
2. de bijzonderheden van de Usseler Es
3. de tegenstrijdigheden in de plannen voor de Usseler Es vanaf 1992
4. bedrijven en woningbouw
 - o inbreidingsmogelijkheden, regionale samenwerking, vraag naar bedrijventerreinen
5. relatie met landbouw in Twente
 - o stadsranden, recreatiebeleid
6. eerdere suggesties voor de inrichting van de Usseleres
 - o voorstel landinrichtingscommissie
7. een innovatief plan voor een oud gebied
8. idee over financiering

De publicatie beschrijft in overeenstemming met de ideeën van de Landinrichtingscommissie een schets om tot de inrichting te komen van de stadsrandzone als 'park', met volkstuinen, esrandbeplanting, fiets-wandelbrug, een pergola over de A35 en dergelijke. De uitgangspunten en inrichtingselementen bestaan hier uit:

- Behoud van het open karakter van de Usseler Es
- Versterken toerisme als economische groeisector
- Stimuleren van diversiteit groene sector en stadslandbouw

Dit voorstel biedt daarnaast inzicht in passende economische activiteiten. Deze zijn met stimuleren en samenwerken te realiseren en kunnen vernieuwing inhouden en een impuls betekenen voor de ruimtelijke en sociaal-economische structuur. Dit plan sluit aan bij verschillende doelstellingen en programma's op Europees, nationaal, provinciaal en gemeentelijk niveau en kan op brede steun rekenen.

Aansluitend bij dit voorstel is de wens en het idee besproken om de bestaande boerderijen en schuren deels voor publiek toegankelijk te maken en te restaureren waar dat interessant is. Ook is het idee geopperd om opvang en herbouw aan te bieden aan (typerende en bijzondere) boerderijen, schuren en woningen uit het cultuurhistorische gebied Oost Nederland-Twente-Bentheim die elders afgebroken zijn of moeten worden. Dat is een idee voor 'behoud door ontwikkeling' van de Usseler Es?²⁵ Over de grens bij Lingen en Rheine liggen een flink aantal objecten opgeslagen die hiervoor in aanmerking kunnen komen.²⁶

²³ pers.comm. dhr. Auke Kooistra, projectleider Hunzedal Provincie Drenthe. Artikel programma Interreg, binnenkort te verschijnen.

²⁴ Landbouwpark de Usseleres. Zicht op de landbouw van verleden naar toekomst. februari 2000

²⁵ TC Tubantia 31-01-07 Boerderijen grensgebied herbouwen op Usseleres; TC Tubantie 2-2-07 Landschapsplan met 30 boerderijen op de Usseleres. Presentatie buurtkring Usseler Es, G. Kuit, 21 maart 2007 (reactie: idee is goed, tekeningen zijn goed, maar het is waarschijnlijk te laat..)

²⁶ Dergelijke herbouwactiviteiten vinden in Duitsland wel meer plaats, zoals het Ecomuseum in de Elzas en een project in planning in Emsland en de gemeente Rheine. Recent is Erve 't Woolde (stichting Twickel) bij Hengelo een opslag voor herbouwprojecten voorhanden.

De Usseler Es wordt ook door de MER gezien als één cultureel erfgoed. De kwaliteit van Noord en Zuid samen dient versterkt te worden. Als gemeenschappelijke attractie, geëngageerd.

Een recente ontwikkeling is het verbeteren van het cultuurlandschap in Nederland op grote schaal: "Nederland weer mooi". Actieprogramma's, landschapsagenda's en andere initiatieven worden landelijk, provinciaal en lokaal opgepakt om hier werk van te maken. Tegen de verdergaande 'verrommeling' van het landschap en het dichtslibben langs de verkeersaders wordt in Overijssel het project A1-zone gestart. Hier is over de Usseler Es gezegd dat 'weeffouten' zoals in het verleden bij andere essen zijn gemaakt voorkómen moeten worden. Het zou anders ingericht moeten worden dan nu als plan voor bedrijventerrein.

Een belangrijke strategische keuze die gemaakt moet worden is het anders denken over sociaal-economische groei. Hiervoor zijn heel veel aanknopingspunten. Die moeten ook allemaal aan bod komen, waaruit keuzes gemaakt kunnen worden. Zo zijn te noemen: ²⁷

- Potentieel ondernemerschap stimuleren van stadsbevolking
- Bijzonder woonmilieu aanbieden, wonen in het groen, woonzorg, woonwerk landschap
- Maatschappelijk vastgoedontwikkeling inzetten: rendement en verevening met landschapsonderhoud en (zorg)voorzieningen, verbetering OV
- Nieuw landgoed-benadering: natuurschoon, erfpacht
- High tec: voor wonen, zorg, milieu en landbouw toepassingen
- Werkplekken voor niet-plaatsgebonden bedrijven (bijv ICT bedrijven)
- Duurzaamheid als issue: groen cultuurhistorisch bedrijventerrein
- Bouw(historisch) project leerlingstelsel bouw en restauratie, tevens publiekseducatie
- Ideeën voor toerisme en recreatie: fietsen, belevingspaden, recreatief spoorlijn Boekelo doortrekken, activiteiten voor kinderen, Twents openluchtmuseum, wandelen, paardrijden/hippische sport, demonstratievelden groen beplanting (bijv Intratuin), gewassen (voor bier bijv. Grolsch), modern urnenveld, vliegveld, evenemententerrein, landschapskunst, locatietheater, outdoor hobbyruimte
- Idee voor Twents openluchtmuseum, versterking van Cultuurhistorisch museum (Twentse Welle), Digitaal museum Enschede, Museum voor wonen en werken in Twente, Zoutmuseum Delden e.a.
- Idee ruimtebeleving: overkapping gehele es
- Idee financiering en ontwikkeling: fondsvorming voor aankoop/onderhoud
- Verbinding zoeken met kansen voor werkgelegenheid (Vakbonden, Industriële Kring Twente)
- Marktpartijen inschakelen!

Cultuurhistorici ²⁸ hebben een visie gegeven op de manier waarop de relatie tussen het boerenerf als verbinding tussen boerderij en landschap. Zij wijzen op streekeigenheid in de zin dat wordt gekeken naar vormen en soorten boerderijen en erven die in een streek gangbaar zijn geweest, maar ook moderne ontwikkelingen. Het gaat daarbij om combinaties van functionele eisen met lokale oplossingen en individuele inbreng. Ze wijzen erop dat in het verleden vooral gekozen werd voor de 'oorspronkelijke' vormen en werden boerderijen uitgekozen voor herbouw in het openluchtmuseum, waarbij een belangrijk selectiecriteria was dat er zo weinig mogelijk aan mocht zijn veranderd. Bezwaar vinden zij dat dit wegen afsnijdt om volkskundige kennis dichter bij het historische te brengen. Voor landbouw historie is ook de verbouwing interessant om te zien hoe veranderingen in het boerenbedrijf, maar ook hoe de verandering in smaak en

²⁷ Input van met deskundigen en cursisten van 'Belvedere op de werkvloer' februari - april 2008

²⁸ Hans Renes (Universiteit Utrecht) en Henk Baas (RACM): "Boerenerven in het landschap; een dynamisch erfgoed". In "Boerderijen in beeld". Nieuw Land Erfgoedcentrum, 1995

leefpatroon, in de erven en tuinen tot uiting komen. Daarbij is de situering in dichtbevolkt gebied met de invloed van de steden interessant.

"De volkscultuur wordt algemeen beschouwd als een nieuwe kans voor het cultuurtoerisme. Herinneringen komen weer boven aan de hand van voorwerpen, verhalen (kennis) kunnen doorgegeven worden. Erfgoed gaat immers over zaken uit het verleden, die een samenleving wil bewaren voor de toekomst. Daarom worden niet alleen fysieke artefacten geconserveerd en beheerd, de orale geschiedschrijving wordt daarin minstens zo belangrijk gevonden."²⁹

Deze visie kan als uitgangspunt genomen worden bij het herstel en restauratie van de monumentale panden in de krans van de Usseler Es.

De archeologische waarde kan ook op deze manier worden uitgebuit. "Meeliften op wat tot de verbeelding spreekt", verwoordt archeoloog Verhart. "Archeologie kan nog veel zichtbaarder worden gemaakt. Daar moet je niet alleen archeologen en ontwikkelaars bij betrekken, maar ook de bevolking, want het gaat juist ook om de verbondenheid met een plek."³⁰

Concreet zijn er diverse aanknopingspunten in en rond de Usseler Es. De historische verenigingen, bewoners en kenners bezitten en verzamelen materiaal. Deze kan op diverse manieren worden ontsloten en toegepast, zowel in situ (op de plek zelf) als ex situ, bijvoorbeeld via internet. Op beide terreinen worden momenteel initiatieven ontwikkeld en voorbereidende acties ondernomen.

Voor het ontwikkelen van een stappenplan kan gebruik gemaakt worden van het kennisnet van Projectbureau Belvedere (www.belvedere.nl) en bijvoorbeeld het boekje "Een tweede jeugd voor boerderij en erf; een handreiking voor organisaties en gemeenten die willen werken aan de versterking van het agrarisch erfgoed in hun regio"³¹. Belangrijk hierin is de voorlichting aan (nieuwe) eigenaren hoe waardevolle zaken benut kunnen worden. Er moet hiervoor een organisatie opgezet worden, een inventarisatie gemaakt, cursussen gegeven, voorbeeldplannen ontwikkeld en pr gemaakt worden en verder advies bij de aanpassingen en inrichting e.d.

²⁹ Hanneke Heerma (2008). Jam producing. Beknopte visie op een bezoekerscentrum Usseler Es (zie bijlage)

³⁰ Leo Verhart, archeoloog Nederlandse Prehistorie, Rijksmuseum van Oudheden. Belvedere nieuws 30, 2007

³¹ 2006, Projectbureau Belvedere, tekst Hans Bleumink

4 Wat nu?

“Behoud de és zoals die’s wés, alleen de krâns mag ietsje âns” ³²

- Gemeente: kan dit worden uitgewerkt met belanghebbenden, door het bundelen van initiatieven, onderzoek en planologische afstemming binnen de gemeente en regionaal (o.a. met ontwikkeling luchthaven)?

De gemeente kan, voortbordurend op “Buitenkansen -100 ideeën voor het buitengebied-”, de “Kwaliteitsgids buitengebied Enschede” en de ervaringen met de methode van het project “Leefsturing”. Hierbij kunnen de ideeën, voorstellen en visies die reeds gemaakt zijn worden betrokken, bijvoorbeeld het Landschapspark van de VBU cs en de Dorpsvisie Usselo.

De gemeente kan met maatschappelijk vastgoed, waarbij ook groen is inbegrepen, een onderzoek- en ontwikkelingstraject ingaan.

De gemeente kan de kennis, de cultuurhistorische en actuele waarde van de Usseler Es helpen uitdragen door bijvoorbeeld een bezoekerscentrum op locatie te faciliteren.

- Provincie: kan de toetsing van het ontwerpbestemmingsplan aan de nieuwe methodiek voor behoefteraming voor bedrijventerrein leiden tot een verbeterd plan met een hoger economisch en maatschappelijk rendement?

De Provincie stelt in plaats van het streekplan een actuele omgevingsvisie op met daarin een beleid voor het typerende essenlandschap, in het bijzonder de Usseler Es.

De provincie kan, evenals het Rijk, heeft de nieuwe Wet Ruimtelijke Ordening de bevoegdheid om een projectbesluit te nemen indien het gaat om een project van provinciaal of nationaal belang. Het belang van de Usseler Es kan hierin worden vastgelegd.

³² Vrij naar gedicht van wijlen mw Lefers, voormalig bewoonster Usseler Es

Omgevingsvisie provincie Overijssel

De provincie Overijssel gaat het komende jaar de beleidsplannen op verschillende onderwerpen samenvoegen tot één plan: de Omgevingsvisie. Geen apart streekplan, verkeer- en vervoerplan, waterhuishoudingplan en milieubeleidsplan, maar één integrale visie op de ontwikkeling van de fysieke leefomgeving.

Na een startnotitie en een startconferentie in 2007, wordt er nu gewerkt aan de inhoud van de omgevingsvisie. Op 5 juni zal er een bestuursconferentie plaatsvinden waarbij de eerste hoofdlijnen gepresenteerd zullen worden. Er is gekozen voor een dynamisch proces voor de totstandkoming van de omgevingsvisie, waarbij de lokale overheden en het veld nadrukkelijk betrokken zijn.

De omgevingsvisie betreft de fysieke kaders voor onze leefomgeving. Deze kaders moeten in principe een duidelijke vertaling zijn van de wensen en eisen die burgers voor hun leefomgeving hebben. Een puur fysieke benadering (volgens richtlijnen, aannames en normeringen) kan leiden tot een leefomgeving die voor de bewoners en gebruikers niet als prettig wordt ervaren.³³

De Provincie kan in het actieprogramma Cultuur en Ruimte een visie ontwikkelen op het landschap gezien vanuit de A 35. In het project "A1-zone" worden routevisies en ontwerpen gemaakt met inbegrip van het spoor en de A35 die door de Usseler Es loopt. In de verkenningsstudie is geconstateerd dat 'weeffouten' voor de essen in de toekomst vermeden moeten worden: verdere verrommeling van het landschap van de Usseler Es wordt afgeraden en er is voorgesteld om een nieuw inrichtingsplan te maken.

- Regio Twente: kan de Usseler Es als cultuurhistorisch landschapspark worden uitgewerkt in de regionale structuurvisie?

De regio kan visie en planning faciliteren in het kader van regiovisies. De regionale afstemming, coördinatie is uit te voeren binnen de wetgeving van Twente als WGRplus gebied (Wet Gemeenschappelijke Regelingen).

- Rijk: kan de bestemming van het noordelijk deel van de Usseler Es zoals voorgenomen in het voorontwerp bestemmingsplan worden verworpen?

In de nieuwe Wet Ruimtelijke Ordening kan de VROM-inspectie een zienswijze indienen tegen het ontwerpbestemmingsplan, indien sprake is van een voor het Rijk niet acceptabele situatie. Voor het indienen van een dergelijke zienswijze geldt een termijn van zes weken en andere formaliteiten (zie artikel 3.8 WRO).

Het Rijk - de Minister van V&W in overeenstemming met de Minister van VROM - kan een projectbesluit nemen. Hierin wordt vrijwel alles geregeld wat ook in het bestemmingsplan wordt geregeld (schetsontwerp, bestemmingen, doeleindenomschrijvingen, toelichting, exploitatieopzet en verdere uitvoeringsbepalingen) met uitzondering van het beheersrecht.

- Maatschappelijke en lokale organisaties: hoe kunnen de belangen en potenties die jullie zien van de cultuurhistorische kwaliteiten van de Usseler Es effectief worden ingezet?

Maatschappelijke en lokale organisatie kunnen als belanghebbenden meer en betere vertegenwoordiging zoeken in de politiek. Als activiteit kunnen zij de waarden (helpen) onderzoeken, beschrijven, verbeelden en onder de aandacht brengen, evenals de behoeften en de kansen. Dit hebben zij reeds veelvuldig en langdurig gedaan.

³³ Provincie Overijssel 2008. Bewerking van Variya, organisatie voor maatschappelijke ontwikkeling en participatie

Betrokken organisaties kunnen instanties en ontwikkelaars benaderen (en vice versa) die elkaars visie ondersteunen. Omdat partijen elkaar vaak niet kennen, kunnen zij overheden vragen dit proces te faciliteren.

Het overleg voor de Usseler Es moeten onderhouden worden en ontwikkeld, met de omliggende wijken, de buurt (in de krans) en het dorp en anderen en de initiatieven bundelen (á la Overlegorgaan Usselo).

De ligging van de Usseler Es tussen Enschede en Boekelo kan hierin benut worden (bereikbaarheid en herkenbaarheid, aansluiting bij Rutbeek, Museumbuurtspoorweg, Grolsch) en een visie of zienswijze (mede) te ontwikkelen en bij de verschillende overheden aankaarten.

Het is belangrijk dat de kennis en initiatieven 'boven tafel' blijven en de huidige gevoelde impasse doorbroken wordt. Hier is politieke wil voor nodig. De nieuwe gemeentestructuur van Enschede met verantwoordelijke wethouder voor het betreffende stadsdeel kan een aangrijpingspunt zijn voor een gewenste, integrale en specifieke ontwikkeling.